

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ВІДМОВ
ВІД НОВОНАРОДЖЕНИХ ДІТЕЙ»

Виконав студент: _____ 2 _____ курсу _____
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Кісельов В. М.

(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри соціальної роботи, доцент,
к. пед. н. Козарик О. С.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент професор кафедри педагогіки та психології
освітньої діяльності ЗНУ, професор, д. псих. н.
Клопота Є. А.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Соціально-педагогічна профілактика відмов від новонароджених дітей»: 111 с., 3 табл., 82 джерела, 3 додатки.

Об'єктом дослідження є соціально-педагогічна робота з матерями-відмовницями.

Предметом дослідження є соціально-педагогічні технології профілактики відмов від новонароджених дітей.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність технологій соціально-педагогічної роботи з жінками, що мають намір відмовитися від новонародженої дитини.

Методи дослідження: абстрагування, аналіз і синтез; систематизація та узагальнення даних на науковій літературі, нормативно-правових документів; спостереження, порівняння, опитування; метод експертних оцінок; якісний і кількісний аналіз результатів експерименту.

У роботі розглядається процес використання технологій соціально-педагогічної роботи з метою профілактики відмов від новонароджених дітей. Розглянуто основні поняття, обґрунтовано застосування інтерактивних технологій для досягнення означеної мети.

Наукова новизна дослідження: обґрунтування і подальший розвиток методів роботи соціального працівника з матерями-відмовницями.

Практична значущість дослідження полягає у розробці рекомендацій та методичних матеріалів для фахівців, що працюють з матерями-відмовницями, сформувавши мету, напрямки та принципи роботи з даною категорією клієнтів.

Результати дослідження оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя 14 травня 2020 р.).

МАТЕРИНСТВО, МАТЕРИНСЬКИЙ ІНСТИНКТ, СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО, ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА, СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Україна займає у Європі одну з перших позицій з кількості покинутих дітей. Щорічно в українських пологових будинках більш ніж 600 новонароджених малят поповнюють дім для дітей-сиріт, з кожним днем їх кількість зростає. Відмова матері від своєї новонародженої дитини – поширене, але до теперішнього часу недостатньо вивчене соціально-психологічне явище, що становить надзвичайну актуальність сьогодення.

Становище жінки в суспільстві, її місце і роль в різних системах суспільних відносин завжди були пов'язані з материнством. За визначенням В. Раміх, материнство – біологічне і соціальне ставлення матері до дитини. Материнство, будучи складовою частиною соціального інституту батьківства, впливає на функціонування сім'ї як малої соціально-психологічної групи.

Материнство в контексті культури розглядається як специфічний феномен нашого буття, унікальний механізм фізичного та соціокультурного відтворення людини. У певному сенсі материнство можна розглядати як центр, що формує культуру, тому що спочатку для дитини культурний простір зосереджується навколо матері.

В останні десятиліття щодо стану материнства спостерігається різні тенденції: зростає кількість неповнолітніх мам і мам одначок (що є наслідком раннього статевого життя, насилля; випадкових статевих контактів, низької культури, неготовність потенційних чоловіків (батьків) одружуватися, брати на себе відповідальність за утримання і виховання дитини; незареєстрованих шлюбів з метою отримання пільг від держави; розлучень), разом з тим, зростає кількість жінок, які не поспішають народжувати дітей до того часу, поки не досягнуть певного успіху у кар'єрі, у матеріальному благополуччі (що відображає орієнтацію на європейські стандарти сімейного життя і дошлюбної поведінки).

Теоретичний аналіз літератури та досліджень науковців дав змогу зробити висновок, що на сьогодні накопичений певний досвід з роботи соціальних працівників, психологів та педагогів із матерями, що мають намір відмовитися від своєї дитини. Але, проблема потребує подальшого вивчення та виокремлення форм та методів роботи з даною категорією жінок. Актуальність обраної проблеми, недостатня теоретична розробка зумовили вибір теми наукової роботи: «Соціально-педагогічна профілактика відмов від новонароджених дітей».

Об'єкт дослідження: соціально-педагогічна робота з можливими матерями-відмовницями.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні технології роботи з матерями-відмовницями.

Мета дослідження: дослідити причини відмов матерів від власних дітей, фактори, що впливають на даний процес, на основі чого виробити рекомендації щодо способів профілактики відмов матерів від новонароджених дітей.

Гіпотеза дослідження: ефективність соціально-педагогічних технологій профілактики відмов жінок від новонароджених дітей залежить від:

- доцільності використання методів та методик педагогічної допомоги;
- комплексної мультидисциплінарної допомоги фахівців;
- своєчасності дій соціального працівника проведення профілактичних заходів у веденні кожного конкретного випадку.

Для досягнення визначеної мети поставлено такі **завдання**:

1. Визначити сучасні проблеми материнства і дитинства в Україні.
2. Розглянути причини та наслідки відмови матерів від новонароджених дітей.
3. Проаналізувати досвід соціально-педагогічної роботи з жінками, які, відмовилися від новонароджених дітей: цілі, напрями, форми та методи такої діяльності.

4. Дослідити особливості впровадження соціально-педагогічних технологій роботи з жінками, що відмовилися від новонароджених дітей на конкретному випадку.

Для вирішення завдань та досягнення поставленої мети використано такі **методи дослідження**:

– теоретичні: узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез, вивчення літературних нормативно-правових документів та інших джерел літератури відносно досліджуваної проблеми;

– емпіричні: спостереження, порівняння, опитування, а саме тестування та анкетування, метод експертних оцінок та біографічний метод М. Рокіч «Ціннісні орієнтації», тест В. Спилбергера «Дослідження тривожності», методика Л. Вассермана і модифікація В. Бойко «Діагностика рівня соціальної фрустрації».

Методологічною основою дослідження стали праці Р. Грейвса, Е. Еріксона, І. Кона, А. Лосева, М. Міда, В. Розанова, Ю. Семенова, Р. Тарнаса, Г. Федотова, Е. Фромма, К. Юнга, присвячені осмисленню різних аспектів «материнсько-жіночого виміру культури», соціокультурних стереотипів статевих ролей, еволюції сім'ї і батьківства.

Питання природи материнської поведінки розглядалися зарубіжними і вітчизняними вченими: Г. Васильченком, Д. Ісаєвим, І. Коном, А. Некрасов Г. Прихожаном, В. Сисенко, Н. Толстих, Г. Філіпповою, Х. Фішером та ін., більшість з яких обмежувалися лише розглядом природно-біологічних проблем, тоді як механізм формування материнства охоплює сукупність чинників від соціальних і психологічних до біологічних.

В. Брутман, А. Варга, М. Радіонова розглянули в своїх роботах особливості сімейного виховання і особистісні характеристики жінок, які залишають своїх новонароджених дітей у пологових будинках.

Причини, що спонукають матерів до відмови від своїх дітей дуже різноманітні. Обґрунтування даної проблем и висвітлювалося у працях О. Ісупової, яка досліджувала причини відмови матерів від новонароджених

дітей та репродуктивні права жінки.

Наукова новизна дослідження полягає у обґрунтуванні і подальшому розвитку методів роботи соціального працівника з матерями, що мають намір відмовитися від новонародженої дитини.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що на підставі вивчених особливостей роботи з матерями-відмовницями ми розробили рекомендації для фахівців, щодо профілактики відмов матерів від новонароджених дітей, сформувавши мету, напрямки, завдання, принципи роботи з даною категорією осіб. Необхідність дослідження причин відмовної материнської поведінки, розробки і впровадження в практику заходів, щодо соціальної профілактики даного явища дуже важлива, адже наслідки відмови несуть негативний вплив на рівень розвитку суспільства в цілому, проявляючись у таких соціальних явищах як соціальне сирітство, безпритульність, асоціальна поведінка, аморальний спосіб життя та ін.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилися на основі інформації Запорізького центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. У дослідженні використовувалися реальні дані осіб, з якими проводилася соціально-педагогічна робота з визначеної проблематики.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя 14 травня 2020 р.).

Публікації. За результатами роботи опубліковано наукову працю:

Кісельов В. М. Особливості соціально-педагогічної роботи з матерями, що мають намір відмовитися від новонародженої дитини. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір* : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020р .) Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

Структура магістерської роботи. Логіка дослідження зумовила структуру магістерської роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел із 82 найменувань, 3 додатків. Загальний обсяг 111 сторінок, з них 92 сторінки основного тексту та 9 сторінок додатків.

ВИСНОВКИ

Відмова матері від дитини у наш час є поширеним явищем, яке змінює сприйняття навколишнього світу, скривлює розуміння дійсності не тільки конкретної особи, але й майбутнього покоління, яке, зростаючи, вбирає в себе негативний приклад для наслідування.

На сучасному етапі, на жаль, можна стверджувати, що відмова матерів від новонароджених дітей є глобальною проблемою українського суспільства. Спостерігається прогресуюча тенденція до порушення структури сім'ї, погіршення виховної функції батьками, що призводить до відмовної материнської поведінки.

Органи державної влади докладають значних зусиль у розробці законодавчих актів, щодо захисту прав та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для створення належних умов соціального захисту, виховання та навчання дітей. Проте, залишається чимало соціальних проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення.

Дослідивши проблему відмови матерів від новонароджених дітей, ми розглянули материнство як соціально-культурний феномен, де визначили, що материнство – це одна з головних соціальних ролей, закладена жінці природою, але вона потерпає великих змін відносно соціального впливу, змінюючи ставлення жінки, як матері до своєї дитини. У наш час ми спостерігаємо викривлене розуміння батьківсько-дитячих стосунків. Діти зі значно меншою повагою ставляться до своїх батьків, причиною цього є негативний вплив соціуму, а також передана батьками деструктивна модель сімейних стосунків, з викривленими поняттями любові, взаємоповаги, розуміння один одного.

Окресливши сучасні проблеми материнства і дитинства в Україні, до яких можна віднести: безпліддя, материнську та дитячу смертність, старіння нації, відмову матері від новонародженої дитини, низьку статеву культуру,

скривлене розуміння батьківсько-дитячих стосунків, соціальну незахищеність, ми визначили, що всі ці проблеми потребують вирішення як на державному, місцевому так і особистісному рівнях. Базовими нормативно-правовими актами відносно підтримки сімей з дітьми є: Конвенція ООН про права дитини; Конституція України; Декларація про загальні засади державної політики стосовно сім'ї і дитини; Сімейний кодекс України; Концепція державної сімейної політики; закон України «Про охорону дитинства»; закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»; закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим»; закон України «Про попередження насильства в сім'ї»; ряд підзаконних актів, які регламентують питання призначень різних видів допомоги. Всі ці законодавчі акти та розпорядження створені, та діють на захист та підтримку сімей, які опинилися у кризовому стані, дітей, жінок, які самотужки не можуть вирішити своєї проблеми. Але, не дивлячись на перелік даних законодавчих актів, ми спостерігаємо велику кількість сімей, які не бажають народжувати більш ніж одну дитину або, взагалі, не готові до народження дітей, також збільшується показник жінок, які відмовляються виховувати дитину та залишають немовля у пологовому будинку. Це може свідчити про те, що соціальна політика має багато недоліків, вона потребує реформування та вдосконалення, адже ми стаємо свідками того, як руйнується бачення людини процесу та цінності народження дітей, піклування про них.

Відмова матері від новонародженої дитини – це форма прояву девіантного материнства, яка простежується у соціальному сирітстві, підлітковій проституції, безпритульності, девіантній, делінквентній та адиктивній поведінці дітей, від яких відмовилися батьки у ранньому віці, а також негативному батьківському досвіді, який вони передають своїм дітям, формуючи в них викривлене сприйняття реальності.

Причини відмови матері від новонародженої дитини дуже різноманітні, ми класифікували їх на: соціальні, педагогічні, психологічні, медичні.

Всі вони у комплексі становлять низку проблем, що спонукають жінку

відмовитися від своєї новонародженої дитини.

Аналізуючи досвід соціально-педагогічної роботи з матерями-відмовницями, ми визначили, що основними зацікавленими сторонами у вирішенні проблеми відмови матерів від новонароджених дітей є органи державного управління, зокрема: Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України, які в межах своєї компетенції несуть відповідальність за добробут дітей, за забезпечення їх права на виховання в сімейному оточенні.

Систему державної політики стосовно дітей в Україні на сьогодні визначає Міністерство соціальної політики України та Міністерство освіти та науки, молоді та спорту України, як головні органи виконавчої влади у системі політики з питань дітей. Одним з ключових напрямів діяльності Міністерств є розробка і впровадження державної сімейної політики, а також робота із забезпечення захисту прав дітей.

Проаналізувавши дієвість обраних засобів впливу на практиці, ми отримали повну інформацію щодо технологій соціально-педагогічної роботи щодо профілактики відмов від новонароджених дітей. Нам вдалося з'ясувати мету, завдання, напрямки, форми та методи, які використовуються у роботі з даною категорією клієнтів.

Для повноти дослідження ми розглянули конкретні випадки соціально-педагогічної роботи з жінками, які відмовилися від новонароджених дітей, де визначили чотири фази втручання: 1) оцінка потреб клієнта; 2) планування втручання; 3) здійснення втручання; 4) оцінка процесу, за результатами якого можлива побудова та вдосконалення програми роботи на майбутнє. Вона полягала у складанні плану-графіку соціально-педагогічної роботи з жінкою, яка має намір відмовитися від новонародженої дитини. Нами окреслене проблемне поле потреб клієнток, покрокові дії, які були направлені на подолання кризового стану жінки та визначені спеціалісти, які відповідали за даний вид роботи.

По закінченню запланованої роботи, жінок вдалося переконати залишити дітей у сім'ї. Це свідчить про ефективність соціально-педагогічних

технологій, але це підкріплюється професіоналізмом та бажанням досягти позитивного результату спеціалістами: соціальними працівниками, психологами, юристами, медичними працівниками.

З метою профілактики відмов матерів від новонароджених дітей актуальним є тренінгів, які направлені на згуртування сім'ї, допомогу адаптації молодій сім'ї до батьківства, допомогу вирішення сімейних конфліктів. Бо саме відсутність інформації, психологічної та соціальної підтримки змушує жінку відмовитися від материнства.

У сучасному розвинутому інформаційному суспільстві ефективним є застосування відео-лекцій, on-line конференцій, вебінарів, за допомогою яких, бажуючі можуть отримати соціально-психологічну допомогу, інформацію, підтримку, не залежно від територіального розташування. У нашому випадку жінки, які не захочуть спілкуватися зі спеціалістом, матимуть можливість переглянути лекцію, яка може допомогти змінити їх рішення. Теми лекції можуть стосуватися проблем з якими доведеться зустрітися новонародженій дитині у майбутньому житті та ін..

Отже, за результатами дослідження наша ми можемо підтвердити нашу гіпотезу та констатувати, що ефективність соціально-педагогічних технологій профілактики відмов жінок від новонароджених дітей залежить від доцільності використання методів та методик соціально-педагогічної допомоги; комплексної мультидисциплінарної допомоги фахівців; своєчасності дій соціального працівника у проведенні профілактичних заходів у кожному конкретному випадку.

Використовуючи отримані знання на практиці, стає можливим зниження рівня відмов матерів від новонароджених дітей, адже дана проблема є неабиякою актуальною на сьогодні та змушує замислитися над питаннями формування благополуччя сім'ї, яка б змогла піклуватися, виховувати та захищати свою дитину.